Deloitte.

Accountantsverslag 2022

Gemeente Kerkrade

7 juli 2023

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Aan de leden van de
gemeenteraad van
de gemeente Kerkrade
Postbus 600
6460 AP KERKRADE

Datum
7 juli 2023

Ons kenmerk
2307648D77/EP

Behandeld door

drs. R.M.J. van Vugt RA
Audit Partner
Tel: 06 1100 2352
rvanvugt@deloitte.nl

drs. C.C.J. Honings RA
Audit Sr. Manager
Tel: 06 8201 2272
chonings@deloitte.nl

L. Tholen MSc
Audit Manager
Tel: 06 2394 0148
ltholen@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

De jaarrekening 2022 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Kerkrade. Wij hebben bij deze jaarrekening een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 9 december 2022.

Wij bespreken onze bevindingen met de financiële commissie

Wij bespreken dit verslag op 5 juli 2023 tijdens de bijeenkomst met de financiële commissie en zullen dan ook uw vragen beantwoorden. De inhoud van dit accountantsverslag is door ons afgestemd met het bestuur en de ambtelijke organisatie.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. R.M.J. van Vugt RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte, behoudens M&A Diensten, zijn de Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2020 gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is een zogenoemde affiliate van Deloitte NSE LLP en maakt onderdeel uit van het internationale netwerk van Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting 4

- Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen 5
- Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring 7

Bevindingen jaarrekening 9

- De financiële positie van uw gemeente 10
- De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle 14

Interne beheersing 21

- De belangrijkste bevindingen inzake de interne beheersing 22

Overige aangelegenheden 24

- Overige aangelegenheden 25

Bijlagen 26

- Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen 27
- Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle 28
- Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen 29
- Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022 30
- Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging 32

Add text

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Wij hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt inzake het getrouwe beeld van de jaarrekening en de rechtmatigheid ervan. Er bestaan geen verschillen van inzicht met het college van burgemeester en wethouders over de gehanteerde grondslagen, de verslaggeving, of de uitkomsten van onze controlewerkzaamheden. • De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 2,2 miljoen, respectievelijk € 6,6 miljoen.
Financiële positie	• De financiële positie ultimo 2022, uitgedrukt in de solvabiliteit (eigen vermogen/totaal vermogen), is gestegen ten opzichte van 2021 (van 17,6% naar 19,7%). Verder is ook het kengetal voor de netto schuldquote verbeterd (2022: 67,4% en 2021:74,5%). De structurele exploitatieruimte is positief en bedraagt 0,9 (2021: 4,7). • De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2022 bedraagt € 10,8 miljoen (2021: € 10,9 miljoen). Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Kerkrade onderkende en aanwezige risico's van € 7,7 miljoen (2021: € 7,1 miljoen). De weerstandsratio 2022 bedraagt 1,4 (2021: 1,5). Conform het model geeft dit de score 'voldoende'. Deze score valt binnen de gewenste bandbreedte. • U heeft primair een gerealiseerd saldo begroot van nihil en realiseert over 2022 een positief saldo van € 6,5 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele meevallers. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de pagina's 10 en 11 van de jaarrekening 2022.
Interne beheersing	In de afgelopen jaren is er veel op de gemeente Kerkrade afgekomen en in de komende jaren zullen de taken nog verder toenemen. Denk hierbij aan: de duurzaamheidsopgaven, de opvang van vluchtelingen, de implementatie van de Omgevingswet, de gevolgen van de Wet open overheid, de rechtmatigheidsverantwoording vanaf 2023, regionale samenwerkingsverbanden en outscourcing, de energietransitie, krapte op de arbeidsmarkt, digitalisering en toenemende cyberrisico's, vergrijzing, en steeds striktere verantwoordingseisen met betrekking tot onder andere het inzetten van specifieke uitkeringen, de beveiliging inzake ICT en persoonsgegevens. Ook de complexiteit van de opgaven van de gemeente neemt toe en vraagt om een integrale, gemeentebrede, aanpak. Dit heeft een enorme impact op de wijze waarop de ondersteunende activiteiten/processen, zoals financiën, informatiemanagement en applicatiebeheer, ICT, personeelszaken – gelet op deze ontwikkelingen – nu en straks kunnen blijven bijdragen aan het realiseren van de doelen. Bedrijfsvoering is een kerntaak en vormt een integraal onderdeel van het realiseren van uw doelstellingen en activiteiten. Vanaf eind 2021 is de gemeente Kerkrade bezig met het concreet invulling geven aan het herijken van de visie op de bedrijfsvoering en met het formuleren van acties om de bedrijfsvoering toekomstbestendig te houden. Hiervoor is binnen de gemeente Kerkrade een ontwikkelgroep bezig met het uitwerken van adviezen voor een plan van aanpak. Het belangrijkste aandachtspunt bij het realiseren van vervolgstappen is de uitvoeringskracht (capaciteit). Tijdens de interim-controle hebben wij opgemerkt dat deze een impuls nodig heeft. De organisatie heeft de handen vol aan het realiseren van alle opgaven, doelen en activiteiten, en komt feitelijk nog te weinig toe aan het versterken en verbeteren van de aandachtspunten en risico's in de bedrijfsvoering. Gezien de essentie van een ook in de toekomst bestendige bedrijfsvoering is de expliciete en voortdurende aandacht hiervoor op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau blijvend van groot belang.
Kwaliteit verslaggeving	Tijdens de controle hebben wij het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingsvraagstukken geëvalueerd. Hierbij valt te denken aan het proces rondom de verbonden partijen en aan schattingen (bijvoorbeeld inzake de voorzieningen). Een voorbeeld hiervan is het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en het consistent toepassen van de hierbij betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Betrouwbaarheid geautomatiseerde gegevensverwerking en cybersecurity	Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op het gebied van de betrouwbaarheid en de continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking aan u gerapporteerd zouden moeten worden. Wij maken u erop attent dat de controle van de jaarrekening 2022 primair gericht is op het geven van een oordeel over de jaarrekening, en naar zijn aard niet bedoeld is om uitspraken te doen over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Daarbij is het tevens van belang dat wij ten behoeve van de jaarrekeningcontrole vooralsnog slechts in beperkte mate gebruikmaken van de geautomatiseerde gegevensverwerking binnen de gemeente Kerkrade, omdat wij onze controlebevindingen overwegend baseren op de binnen uw organisatie aanwezige brondocumenten, zoals facturen, bankafschriften en overeenkomsten.
Naleving van de Europese aanbestedingsregels	Wij constateren naar aanleiding van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden onrechtmatigheden als gevolg van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Uit de controle 2022 is een rechtmatigheidsfout gebleken van €105.000. In hoofdstuk 'De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle' – pagina 19 - is de casus nader toegelicht. De geconstateerde formele onrechtmatigheid in boekjaar 2021 met betrekking tot Wet maatschappelijke ondersteuning is niet meer van toepassing voor 2022, aangezien de gemeente het collegebesluit om geen nieuwe aanbieders meer toe te laten, heeft ingetrokken.
Begrotings-rechtmatigheid	Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van de begrotingsrechtmatigheid naar de in het jaarverslag opgenomen analyse (financiële samenvatting, onderdeel d). Hiermee legt het college van burgemeester en wethouders verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2022. Op basis van onze controle zijn er lastenoverschrijdingen geconstateerd van € 216.000 bij programma 01 Veiligheid. De overschrijding van de lasten op het programma Veiligheid wordt gecompenseerd door direct gerelateerde baten en is hiermee formeel onrechtmatig, maar telt niet mee voor het oordeel in het kader van de rechtmatigheid.
Frauderisicoanalye	Tijdens onze controle geeft de gemeente Kerkrade ons jaarlijks inzicht in de inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten als gevolg van fraude en in het proces dat u hanteert bij het onderkennen van eventuele frauderisico's. Hierbij analyseren de directeuren en afdelingshoofden jaarlijks de eerder vastgestelde frauderisicoanalyse op significante wijzigingen en acuut aan te pakken frauderisico's voor de onder hen ressorterende processen en functies. We merken op dat uw organisatie zich bewust is van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Kerkrade heeft een - in de basis - behoorlijke set van instrumenten om frauderisico's zo veel als mogelijk te voorkomen. In algemene zin zijn de basisnormen inzake integriteit geïmplementeerd. De resultaten overziend, kan worden gesteld dat het instrumentarium in alle redelijkheid op orde is. De gemeente Kerkrade heeft geen specifieke verhoogde, significante fraude risico's geïdentificeerd. Wij hebben geen aanvullende fraude risico's geïdentificeerd en kunnen ons vinden in de resultaten van de interne analyse van de gemeente Kerkrade. Volledigheidshalve vermelden wij dat wij geen signalen van (het vermoeden van) fraude hebben ontvangen gedurende onze controle.
Samenwerking	Ook dit jaar heeft de controle van de jaarrekening gelukkig weer deels op locatie bij de gemeente Kerkrade kunnen plaatsvinden. Hoewel wij vaker fysiek samenkomen, was de controle over boekjaar 2022 wederom uitdagend, zowel voor de gemeente als voor Deloitte. De oorzaken hiervan hebben met name gelegen in het toenemende aantal SiSa-regelingen, capaciteitsdruk als gevolg van onder andere de nasleep van de coronacrisis, en de opvang van Oekraïense vluchtelingen. Door een flexibele inzet van beide kanten hebben wij de controle over 2022 nu kunnen afronden en presenteren wij voorliggend accountantsverslag. Wij danken de medewerkers van de gemeente Kerkrade voor de samenwerking.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2022. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het Normenkader rechtmatigheid 2022, dat op 29 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad van de gemeente Kerkrade.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2022 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Toelichting uitgebreide controleverklaring

De controleverklaring bij de jaarrekening vervult een belangrijke maatschappelijke functie. Hierin geeft de accountant namelijk weer of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de resultaten en de financiële positie, en of de baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. De gebruikers van jaarrekeningen hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer inzicht in de door de accountant ter zake uitgevoerde werkzaamheden. Dit heeft, in combinatie met een wijziging in de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (de voorschriften voor het uitvoeren van een accountantscontrole) geresulteerd in een uitgebreidere tekst van de controleverklaring bij uw jaarrekening 2022. In het hoofdstuk 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' doen wij aanvullend verslag van onze controleaanpak met betrekking tot frauderisico's, het naleven van de wet- en regelgeving, en de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade hebben wij een goedkeurende controleverklaring te verstrekt

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade uitgevoerd en hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2022, zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door de gemeenteraad vastgestelde Normenkader 2022.

Wij hebben twee niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat en één onrechtmatigheid

Wij hebben tijdens onze controle twee niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd, van in totaal € 757.000. Deze hebben betrekking op de terugbetalingsverplichting van de BBZ-debiteuren voor € 220.000 en op een te lage voorziening debiteuren sociale zaken van € 537.000. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar pagina 18. Daarnaast hebben wij een onrechtmatigheid van € 105.000 geconstateerd in de aanbestedingen. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar pagina 19.

Wij hebben een tweetal onzekerheden in de controle geïdentificeerd

Uit de controle zijn twee onzekerheden gebleken, van in totaal € 631.000. Deze onzekerheden hebben betrekking op een onzekere uitkomst van het bezwaar van de gemeente Kerkrade op de eindafrekening van de Provinciale subsidie van het Centrumplan, onderdeel C-City (€ 400.000), en op een drietal onverklaarbare verschillen in de aansluiting tussen de uitkeringen-administratie (X-Works) en de financiële administratie (€ 231.000). Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de pagina's 15 en 17 van dit verslag. De geconstateerde ongecorrigeerde getrouwheids- en rechtmatigheidsfouten (totaal € 862.000) en onzekerheden (totaal € 631.000) vallen binnen de materialiteitsgrenzen (€ 2.200.000 voor fouten en € 6.600.000 voor onzekerheden) van de jaarrekening 2022, zodat deze geen invloed hebben op de strekking van de controleverklaring.

Wij hebben (geringe) onzekerheden in de SiSa-bijlage geconstateerd

Wij hebben onzekerheden in de SiSa-bijlage 2022 geconstateerd voor in totaal een bedrag van € 231.000, dat wij hebben opgenomen in bijlage 2, en nader hebben toegelicht op pagina 17.

Geen feitelijke, niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd, groter dan onze rapporteringstolerantie, die van invloed zijn op de WNT. Voor de controle van de WNT hebben wij onze interne specialisten ingezet.

Er is geen sprake van belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2022, bij het onderdeel “Waarderings-grondslagen”, en zijn niet in belangrijke mate gewijzigd.

Wij hebben het door het college van burgemeester en wethouders en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevings-praktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn, en dat deze consistent zijn gebruikt.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Kerkrade

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochter-ondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging.

De grondslagen van de jaarrekening voldoen aan de daaraan te stellen eisen

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2022, bij het onderdeel “Waarderings-grondslagen”. De grondslagen zijn toegepast met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording. De grondslagen voldoen aan de daaraan te stellen eisen.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.

De jaarstukken 2022 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2022 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2022 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten, met toelichting en SiSa-bijlage).
- Bijlagen.

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over onder andere weerstandsvermogen en risicobeheersing, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en tot de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college van burgemeester en wethouders in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is wederom toegenomen

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2022 bedraagt € 6,5 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 3,2 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2022 € 9,7 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen, exclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt ultimo 2022 circa 19,7% van het balanstotaal (ultimo 2021: 17,6% van het balanstotaal) en is toegenomen met circa € 9,7 miljoen ten opzichte van 2021.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten, plus of min de mutaties in de reserves (tussentijdse resultaatbestemming). Deze mutaties in de reserves bestaan uit de onttrekkingen aan en stortingen in de reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties worden doorgevoerd op basis van de door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van eerdere politieke besluitvorming.

Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente, hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Eigen vermogen (x € 1.000)	2022	2021	2020
Eigen vermogen per 1 januari	**41.437**	**31.934**	**25.963**
Mutaties reserves - goedgekeurd door de raad	3.223	6.517	3.721
Gerealiseerd resultaat	6.516	2.986	2.250
Eigen vermogen per 31 december	**51.176**	**41.437**	**31.934**

Exploitatieresultaat (x € 1.000)	
Totale baten	211.313
Totale lasten	201.574
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**9.739**
Af: stortingen in reserves	-16.834
Bij: onttrekkingen aan reserves	13.611
Saldo mutaties reserves - goedgekeurd door de raad	-3.223
Gerealiseerd resultaat	**6.516**

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2022 laat een positief gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van € 9,7 miljoen zien, ten opzichte van een begroot saldo van nihil.

De jaarrekening 2022 sluit – na het verwerken van de mutaties in de reserves – met een voordelig gerealiseerd resultaat van € 6,5 miljoen.

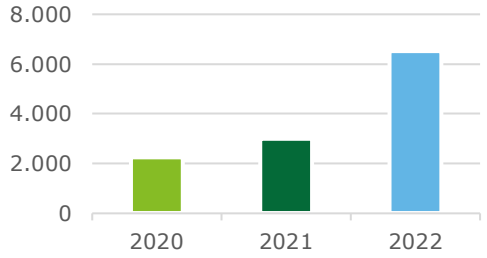
De grootste voordelen ten opzichte van de begroting worden veroorzaakt door:

1. Compensatie Oekraïne/vluchtelingen (€ 3,3 miljoen)
2. Bouwleges (€ 1,4 miljoen)
3. Decembercirculaire (€ 0,5 miljoen)
4. Rekenrente voorziening APPA (€ 0,5 miljoen)

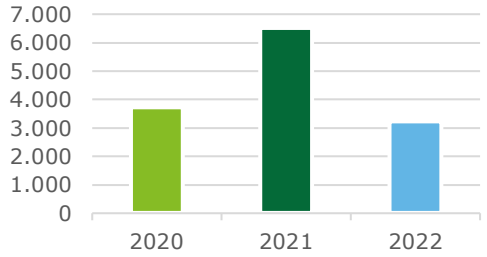
De gemeente Kerkrade heeft de verschillen tussen realisatie en begroting toegelicht en heeft de belangrijkste financiën in kaart gebracht in de programma-verantwoording. Voor nadere (detail) informatie verwijzen wij naar de pagina's 10 en 11 van het jaarverslag van de gemeente Kerkrade.

In de paragraaf Begrotingsrechtmatigheid van onze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

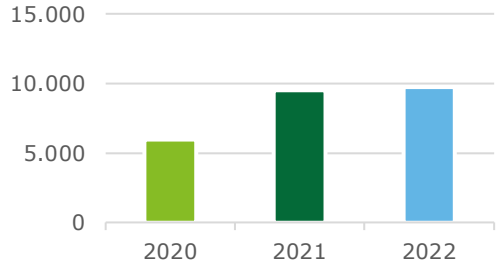
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten (x € 1.000)

Saldo mutaties in reserves (x € 1.000)

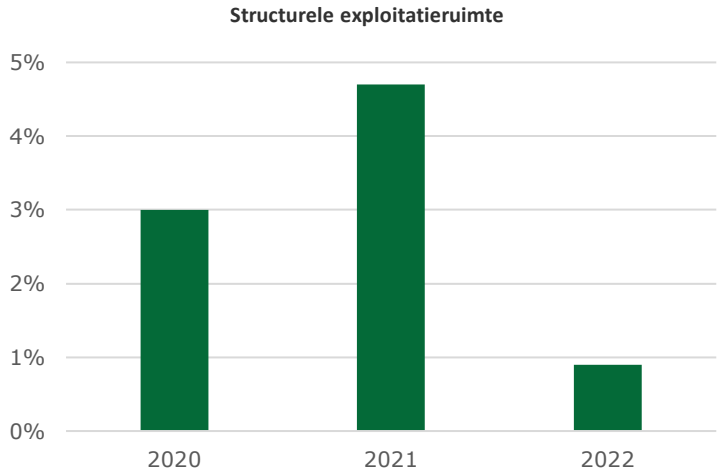

Gerealiseerd resultaat (x € 1.000)

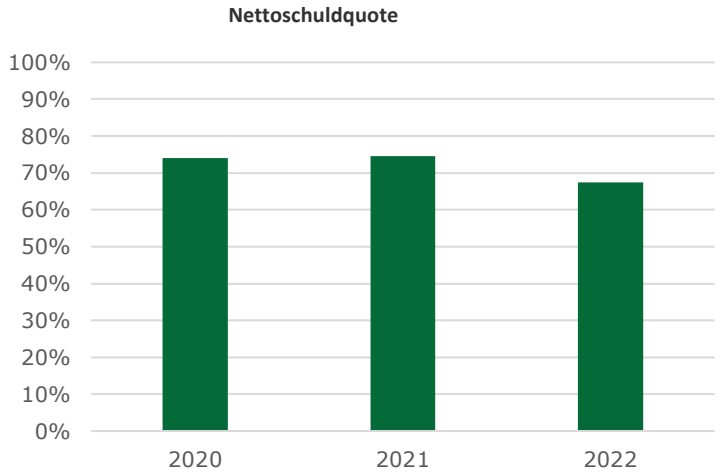

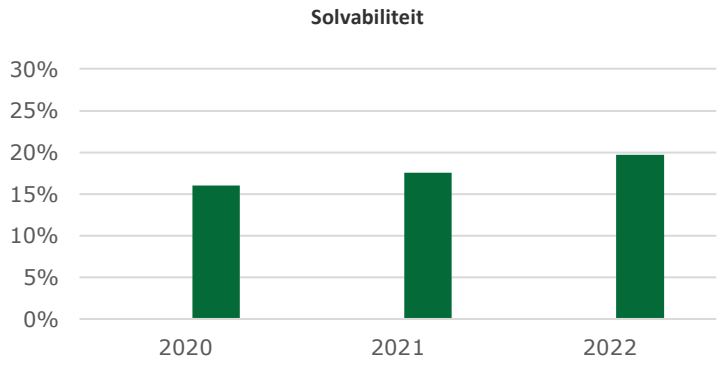
De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

Kengetallen voor de gemeente Kerkrade (werkelijk over de periode 2020-2022)

Uit bijgaande grafieken blijkt dat de situatie voor de gemeente wat betreft deze kengetallen weinig risicovol is als deze cijfers worden afgezet tegen de normen van de VNG. De structurele exploitatieruimte bedraagt 0,9% en ligt hiermee ruim boven de norm van 0%. De solvabiliteit bedraagt 19,7%. Indien de solvabiliteit groter wordt dan 20%, valt deze in de categorie ‘goed’. Positief is tevens de daling in de nettoschuldquote. De nettoschuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Aangezien deze lager is dan 90%, wordt deze op basis van de VNG-normen als ‘minst risicovol’ gezien.

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

Het weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen weerspiegelt de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. Beide zijn gemuteerd in 2022 en worden hieronder nader toegelicht.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 10,8 miljoen (2021: € 10,9 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is daarmee stabiel gebleven ten opzichte van voorgaand jaar.

Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van de risico's–die in de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" van het jaarverslag is opgenomen–geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij geeft het college van burgemeester en wethouders een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente. Ook is er een inhoudelijke toelichting gegeven op de geïdentificeerde risico's en op de eventuele financiële impact daarvan.

Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 7,7 miljoen (2021: € 7,1 miljoen). Ten opzichte van 2021 is hiermee sprake van een toename van de gekwantificeerde risico's met € 0,6 miljoen. Deze toename wordt voor € 0,4 miljoen veroorzaakt door de gekwantificeerde risico's ten aanzien van de algemene uitkering.

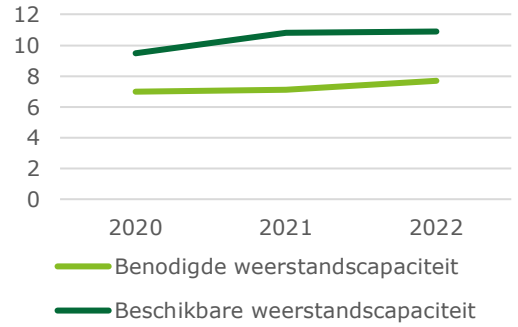
Hierbij heeft de gemeente Kerkrade het risico bepaald op 2% van de meest recente algemene uitkering, exclusief het sociaal domein. Voor het sociaal domein is het geïdentificeerde risico met € 0,2 miljoen verhoogd ten opzichte van 2021.

De ratio 'weerstandsvermogen' bedraagt op basis van deze cijfers 1,4. Dit wordt veroorzaakt doordat de beschikbare weerstandscapaciteit hoger is dan de ingeschatte risico's. Hiermee is de weerstandscapaciteit >1 en is deze 'voldoende' te noemen. Daarnaast concludeert de provincie Limburg dat de gemeente Kerkrade tot en met 2023 onder repressief toezicht valt. Dat is de lichtste vorm van toezicht.

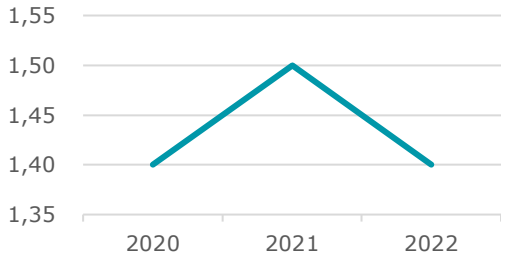
De huidige financiële positie is momenteel stabiel en gezond. Echter, we leven in een onzekere tijd (denk aan: de inflatie, een oplopende rente, de ontwikkeling van algemene uitkering vanaf 2026, een mogelijke recessie, en maatschappelijke spanningen (zoals met betrekking tot woningbouw, milieu en de opvang van asielzoekers). Daarnaast constateren wij dat het positieve resultaat over 2022 met name voorkomt uit incidentele baten. Het blijft een uitdaging om in een tijd met veel onzekerheden en een kwetsbare sociaal-economische structuur de financiële huishouding op orde te houden. Wij vragen in dit kader onder andere uw aandacht voor het blijven beheersen van de risico's in de ramingen, vanwege de na-ijleffecten van de coronacrisis, de onderhoudslasten openbare ruimte en gebouwen, overheadkosten/inhuur, waardering stadion, inflatie en het sociaal domein.

Wij geven u in overweging om, in samenwerking met de financiële commissie, de kaders rondom de financiële positie te actualiseren. Zoals ook is aangegeven tijdens de informatieavond van 18 oktober 2022 over de gemeentelijke financiën, zijn de kengetallen van de gemeente een graadmeter voor haar financiële gezondheid. Hierbij kunnen streefwaarden en/of bandbreedtes zinvol zijn bij het trekken van een conclusie over het geheel van kengetallen ten aanzien van de totale financiële positie. Het is in dat geval van belang om de bandbreedtes niet afzonderlijk te beoordelen, maar als één geheel, en in relatie tot elkaar. Deze streefwaardes of bandbreedtes zijn dan specifiek toegespitst op het beleid van de gemeente Kerkrade, waarbij er toezicht op kan worden gehouden. Uiteraard zullen wij ook jaarlijks een reflectie geven op de ontwikkeling van uw financiële positie.

Weerstandscapaciteit (x € 1 miljoen)

Ratio weerstandsvermogen

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Begrotingsrechtmatigheid en grondexploitaties

De begrotingsoverschrijdingen zijn adequaat toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2022 hebben wij een controle uitgevoerd op de begrotingsrechtmatigheid. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt met het vaststellen van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de lasten binnen de begroting blijven en dat het college van burgemeester en wethouders belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat deze hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor het tijdig melden van budgetoverschrijdingen aan de gemeenteraad heeft het risico in zich dat het college van burgemeester en wethouders inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 en in de addenda hierop voor de jaren 2021 en 2022 van de Commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft door de accountant niet in alle gevallen te worden meegewogen in zijn rechtmatig-heidsoordeel. De kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen. Ze zijn in te delen in de categorieën zoals genoemd in de eerdergenoemde kadernota en in de addenda hierop.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse naar de paragraaf Begrotingsbijstellingen na eerste begrotingswijziging 2022 (financiële samenvatting, onderdeel c) in de jaarstukken 2022.

Hiermee legt het college van burgemeester en wethouders verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2022. Op basis van de controle zijn er lastenoverschrijdingen geconstateerd van € 216.000 bij programma 01 Veiligheid. De overschrijding van de lasten op het programma Veiligheid wordt gecompenseerd door direct gerelateerde baten en is hiermee onrechtmatig, maar telt niet mee voor het oordeel in het kader van de rechtmatigheid.

Bij het beoordelen van de investeringskredieten hebben wij vastgesteld dat er geen overschrijdingen hebben plaatsgevonden. Alle overschrijdingen die hebben plaatsgevonden zijn tijdig gemeld. Derhalve hebben wij geen onrechtmatigheden geconstateerd inzake de investeringskredieten.

Grondexploitaties

De grondexploitaties zijn door de gemeente Kerkrade opnieuw doorgerekend (geactualiseerd) met het oog op de jaarrekening 2022. Tijdens onze controle van de grondexploitaties hebben wij specifieke aandacht gehad voor een actuele onderbouwing van de verwachte inflatie, de kosten- en opbrengstenindexatie, de (potentiële) effecten van de stikstofproblematiek op de grondexploitaties (programma en planning) en de (potentiële) effecten van het tekort aan bouwmate-rialen. Hierbij hebben wij tevens verhoogde aandacht gehad voor de waardering van de op 17 november 2022 geopende grondexploitatie ‘D’r Pool’, waarbij wij gebruik hebben gemaakt van interne specialisten op het gebied van vastgoed en aan vastgoed gerelateerde zaken.

Onze conclusie hierbij is dat de parameters en uitgangspunten in de waardering van de grondexploitaties evenwichtig zijn bepaald.

De balanswaarde van de grondexploitatie bedraagt ca. € 1,8 miljoen negatief (2021: -/- € 0,8 miljoen), inclusief de voorziening van € 1,5 miljoen (2021: € 17.000) . Een negatief saldo op de grondexploitaties betekent dat er meer ontvangsten dan uitgaven hebben plaatsgevonden, hetgeen vanuit een risicoperspectief positief is. De toename van de voorziening heeft betrekking op onrendabele top van de nieuwe grondexploitatie ‘D’r Pool’.

De gemeente Kerkrade heeft de gerealiseerde tussentijds winsten gereserveerd in een ‘algemene reserve OBK’ en in de bestemmingsreserve ‘reserve grondexploitatie OBK’. De algemene reserve OBK is een specifieke reserve voor het opvangen van eventuele niet al voorziene/afgedekte risico’s binnen de totale grondexploitatie. Deze reserve zal middels de resultaatbestemming 2022 worden aangevuld tot het ‘oorspronkelijke’ niveau van € 1,25 miljoen. Het bedrag van deze reserve is apart betrokken bij de weerstands-capaciteit. Vanuit de bestemmingsreserve ‘reserve grondexploitatie OBK’ worden de niet-verwachte verliezen uit de grondexploitaties betaald. De reserve werkt op deze manier als ‘werkreserve’ voor het Grondbedrijf.

De resterende stille reserve over alle grondexploitaties is ingeschat binnen een bandbreedte van circa € 0,3 – € 0,7 miljoen positief. Deze eventuele winst is een inschatting van de toekomstige winsten op de grondexploitaties en is derhalve nog niet gerealiseerd. De gemeente Kerkrade houdt vooralsnog, vanuit een voorzichtigheidsprincipe, rekening met € 0,3 miljoen in het meerjarige verloop van de ‘reserve grondexploitatie OBK’.

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Vastgoed en voorzieningen

Tijdens de controle hebben wij een onzekerheid van € 400.000 geïdentificeerd met betrekking tot de afwikkeling van de grondexploitatie 'Centrumplan'. Deze onzekerheid heeft betrekking op de afrekening van de subsidie voor het onderdeel 'C-City'. Op basis van de goedkeurende controleverklaring bij deze subsidie heeft de gemeente in maart 2023 de eindbeschikking ontvangen. De subsidie blijkt te zijn vastgesteld op € 1,4 miljoen, terwijl de gemeente had gerekend met € 1,8 miljoen. Volgens de gemeente is de vaststelling van de subsidie op een foutieve wijze bepaald. Daarom heeft zij d.d. 2 mei 2023 een bezwaar ingediend. Mocht het bezwaar door de provincie Limburg worden afgewezen, dan bedraagt het financiële risico € 400.000. Momenteel is de gemeente nog in afwachting van de uitspraak van de provincie Limburg.

Gegeven de bestemmingsreserve, de stille reserve, de verantwoorde voorziening op de grondexploitatie 'D'r Pool', onze controlewerkzaamheden en de resterende bedragen in de grondexploitaties zien wij geen verdere verhoogde risico's in de grondexploitaties. Wij hebben geen aanvullende bevindingen te melden.

Vastgoed

Eind 2022 bedraagt de boekwaarde van de materiële vaste activa van de gemeente Kerkrade € 158,3 miljoen (2021: € 149,0 miljoen). De materiële vaste activa zijn conform het BBV opgesplitst in investeringen met een economisch nut, investeringen met een economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden opgelegd, en investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut. De grootste componenten binnen de materiële vaste activa betreffen de gebouwen (€ 61,1 miljoen) en de grond-, weg- en waterbouwkundige werken, inclusief de riolen (€ 66,3 miljoen).

Binnen het gemeentelijk vastgoed wordt steeds opnieuw een onderverdeling gemaakt in strategisch en niet-strategisch vastgoed. Objecten die specifiek worden aangemerkt als 'strategische kernvoorraad', worden als zodanig belangrijk beschouwd dat ze (op korte termijn) niet vervreemd mogen worden. Ze worden op een goed onderhoudsniveau gehouden. De overige gebouwen staan op de nominatie om te worden vervreemd of gesloopt. Deze gebouwen worden in principe marginaal onderhouden op basis van alleen klachtenonderhoud. De totale boekwaarde van het niet-strategisch vastgoed, van in totaal 18 objecten, is nagenoeg geheel afgeschreven en bedraagt in totaal € 0,2 miljoen. Het (bedrag aan) niet-strategisch vastgoed bestaat uit de aangekochte kerk, de pastorie en de woningen met betrekking tot de gebiedsontwikkeling Rolduckerveld. Deze panden zullen worden gesloopt en er worden in het plangebied nieuwe infra en groen gerealiseerd. Het verwerven was nood-zakelijk voor het later kunnen realiseren van de investeringen in infra en groen. Voor de gemeente zijn de verwervings- en sloopkosten daarom bijkomende kosten. Deze kosten zijn geactiveerd onder de materiële vaste activa. Analoog aan het verwerven van gronden om een weg te kunnen aanleggen, worden deze aankopen niet in één keer afgewaardeerd ten laste van het resultaat, maar worden ze afgeschreven in ca. 25 jaar. De verwervingskosten zijn dan ook toegevoegd aan het krediet voor het slopen en voor het aanleggen van infrastructuur en groenvoorzieningen, en zijn meegenomen in de afschrijving van die investering.

Indien de gebouwen niet als strategisch vastgoed worden aangemerkt en daarmee geen functie meer vervullen voor de aan de gemeente gerelateerde taken, indiceert dit dat er wellicht een boekwaardecorrectie vanwege een duurzame waardevermindering aan de orde is. Wij kunnen ons vinden in het standpunt van de gemeente Kerkrade dat er geen sprake is van een (materiële) duurzame waardevermindering ten aanzien van het niet-strategisch vastgoed.

Voorzieningen

De gemeente Kerkrade heeft voorzieningen gevormd voor de mogelijke verliezen, risico's of verplichtingen en voor beklemde middelen van derden. Het saldo van de voorzieningen is mede gebaseerd op schattingen. Vanwege de subjectiviteit die hier inherent aan is, hebben wij tijdens de jaarrekeningcontrole aandacht besteed aan de onderbouwing en de plausibiliteit van de uitgangspunten en veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het berekenen van de voorzieningen.

Een nieuwe voorziening ten opzichte van 2021 is de voorziening verlofsparen. Met het ingaan van de nieuwe cao gemeenten per 1 januari 2022 wordt ambtenaren de mogelijkheid geboden om verlof om te zetten in spaarverlof. Dit spaarverlof kent geen eindtermijn en vervalt dan ook niet. Hiervoor dient een voorziening te worden gevormd. De gemeente heeft in dit kader een voorziening gevormd van € 59.000.

Bij de grootste voorziening, de voorziening riolen, ter hoogte van € 3,4 miljoen, is geen sprake van een schattingselement. De voorziening is namelijk gebaseerd op de overschotten of tekorten op de producten riolering (conform artikel 44, lid 2 BBV).

Daarnaast zijn er voorzieningen gevormd voor verplichtingen, verliezen en risico's, voor een bedrag van € 2,8 miljoen. Deze voorzieningen bestaan voor € 2,6 miljoen uit de voorziening voor de pensioenen van wethouders, ad € 2,6 miljoen. Hierbij is het schattings-element van een beperkte omvang. Dit betreft namelijk de pensioenvoorziening wethouders, die bestaat uit de berekeningen van de toekomstige pensioenlasten. Een schattingselement vormen de hierbij vastgestelde sterftetabellen, die landelijk worden bepaald door het Koninklijk Actuarieel Genootschap. De voorziening kent in 2022 een vrijval, vanwege de gestegen rente.

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Financiële vaste activa – Lening Stadion

Waardering financiële vaste activa - Lening Stadion

De gemeente Kerkrade heeft per 31 december 2022 een vordering, in de vorm van een uitgegeven lening, op Holding Stadion Kerkrade BV (hierna: Stadion) van € 18,5 miljoen. Momenteel wordt de directie van Stadion gevormd door een directeur van de gemeente Kerkrade. De STAK van Stadion bestaat uit drie wethouders. De gemeente Kerkrade houdt 87,495% van de aandelen, de Stadsregio Parkstad Limburg 8,1%, de gemeente Heerlen 4,27% en overige 0,135%. Het stadion heeft een maatschappelijke functie voor de gemeente Kerkrade.

De inkomsten van Stadion zijn afhankelijk van de huur voor het Parkstad Limburg Stadion (hierna: PLS) door de voetbalclub Roda JC (hierna: RJC).

De basisafspraak inzake het aflossen van de lening is dat Stadion jaarlijks € 800.000 (marktconforme) huur int van RJC en dat daarvan € 700.000 aan rente/aflossing aan de gemeente Kerkrade wordt betaald. Hiermee zou de lening ultimo 2046 in zijn geheel zijn afgelost. Echter, de raad heeft diverse besluiten genomen ten aanzien van de huur voor de jaren 2018-2023, vanwege de financiële positie van RJC. Zo is de huur in de periode 2018- 2020 tijdelijk verlaagd naar € 400.000 per jaar en in 2021-2023 naar € 250.000 per jaar, met de bedoeling het gemiste bedrag later (binnen de resterende looptijd van de lening t/m 2046) in te halen via een opslag op de toekomstige huur. Hierover wordt een marktconforme rente berekend. Op basis van deze afspraken de in te halen huur eind 2023 zijn opgelopen tot € 2,85 miljoen. Het inhalen hiervan gebeurt mede op basis van de nog te bepalen aflossingscapaciteit van RJC. Voor de periode na 2023 moeten hier nieuwe afspraken over worden gemaakt.

Er is sprake van een cessie-overeenkomst waarbij Stadion rechtstreeks van de KNVB gelden ontvangt ter hoogte van de huur en de rente over de tijdelijk verlaagde, later in te halen huur.

Er is geen sprake van achterstanden in de afgesproken te betalen bedragen t/m heden. Omdat de rente steeds betaald wordt, loopt het bedrag van € 2,85 miljoen ook niet verder op. De € 2,85 miljoen heeft betrekking op de relatie Roda-Stadion en is dus inbegrepen in de totale schuld die Stadion nog aan gemeente heeft (ad € 18,5 miljoen).

De inbaarheid van de lening van € 18,5 miljoen is momenteel dus afhankelijk van de huur voor het PLS door RJC. Gezien de omvang van de lening is het van belang de waardering van de inbaarheid van de lening aan Stadion steeds kritisch te beoordelen.

Momenteel inventariseert de gemeente Kerkrade diverse scenario's die impact kunnen hebben op het risicoprofiel van de uitgegeven lening. Wij hebben vernomen dat de raad in de raadscyclus van juni/juli zal worden gevraagd om in te stemmen met de keuze voor een scenario. Deze keuze zal invloed hebben op de toekomstige waardering van de uitgegeven lening.

Per heden is er nog geen sprake van aanvullend genomen (raads- en college) besluiten, en is de gemeente Kerkrade van mening dat er weliswaar sprake is en blijft van financiële risico's, maar dat er, naar de huidige inzichten en gezien de lange looptijd van de uitgegeven lening, geen sprake is van een directe duurzame waardevermindering.

In het weerstandsvermogen heeft de gemeente Kerkrade wel, conform voorgaande jaren, reeds rekening gehouden met een bedrag van € 1,6 miljoen, voor het geval RJC failliet zou gaan.

Dit bedrag is voorzien om binnen de meerjarenraming, oftewel een periode van vier jaar, een nieuwe invulling voor het stadion te vinden. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de risicoparagraaf in de gemeentebegroting en de jaarrekening.

Wij kunnen ons vinden in het standpunt van de gemeente Kerkrade dat er nog geen **direct** risico is wat betreft een eventuele duurzame waardevermindering van de lening op korte termijn.

Hieraan liggen de volgende (voornaamste) argumenten aan ten grondslag:

- Er sprake is van een ruime looptijd en van vernieuwde betalingsregelingen (tot en met 2046). Conform de nieuwe afspraken heeft Roda JC voldaan aan haar betalingsverplichtingen over 2021-2023 (tot en met juni).
- De gemeente inventariseert momenteel alternatieve scenario's die mogelijk leiden tot een afname van het huidige risicoprofiel, waarbij de inbaarheid van de lening sterk afhankelijk is van één huurder.
- Tot slot geldt er een hypothecair recht op het stadion, dat de gemeente kan uitoefenen. Gezien de potentiële waarde hiervan is er op het moment geen sprake van een majeure onderdekking van de waardering van de lening.

Uiteraard adviseren wij u de ontwikkelingen te blijven volgen en bij een eventuele wijziging in de omstandigheden de financiële consequenties hiervan in kaart te brengen.

Hierbij dient te worden nagegaan of de toekomstige kasstromen voldoende zijn de lening op termijn af te kunnen lossen. Ook geven wij u mee om bij de keuze tussen de verschillende scenario's rekening te houden met de eventuele risico's met betrekking tot staatssteun.

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Sociaal domein

Sociaal domein

Lasten Jeugd

De totale lasten Jeugd, zoals opgenomen in de jaarrekening 2022, bedragen circa € 19,4 miljoen. De grootste financiële stromen voor de lasten Jeugd betreffen de Zorg in Natura (€ 18,0 miljoen) en het Gedwongen Kader (€ 1,3 miljoen). De inkoop van jeugdzorg en de financiële verwerking daarvan zijn uitbesteed aan centrumgemeente Maastricht.

Op 25 april 2023 hebben wij van de accountant van de gemeente Maastricht de gewaarmerkte verantwoording lasten jeugd 2022 ontvangen. Hierbij hebben wij vastgesteld dat de (gewaarmerkte) lasten overeen-komen met de door de gemeente Kerkrade in de definitieve jaarrekening verantwoorde lasten.

Daarnaast hebben wij vastgesteld dat het afwikkelen van oude jaren (2017 tot en met 2021) geen materiële impact heeft op de jaarrekening 2022 van de gemeente Kerkrade. Het gecumuleerde effect hiervan bedraagt namelijk afgerond € 0,7 miljoen voordelig en is ook als zodanig in de jaarrekening 2022 verwerkt.

Lasten Wmo

Ten aanzien van de lasten inzake de Wet maatschappelijke ondersteuning hebben wij geen getrouwheids- en/of rechtmatigheidsfouten geconstateerd als gevolg van de uitgevoerde controlewerkzaamheden. Wel hebben wij op basis van de door de gemeente uitgevoerde interne-controlewerkzaamheden vastgesteld dat er kwalitatieve bevindingen zijn ten aanzien van de zwaarte van de toegekende Hulp bij het Huishouden. Dit valt buiten de scope van de accountantscontrole, aangezien dit niet leidt tot een financiële rechtmatigheidsfout.

Wij geven de gemeente mee om het proces inzake de totstandkoming van besluiten en de uitgevoerde kwaliteitstoets hierop interne te herevalueren, om voornoemde kwalitatieve bevindingen in de toekomst te voorkomen.

PGB-gelden

Voor alle cliënten die een PGB ontvangen, worden door de gemeente beschikkingen verstrekt. De Sociale Verzekeringsbank (SVB) verzorgt het administratieproces en legt daarover verantwoording af, maar controleert niet of de prestatie is geleverd voor de gedeclareerde zorgkosten.

Evenals in voorgaande jaren heeft de gemeente Kerkrade aanvullende werkzaamheden op de prestatielevering PGB uitgevoerd. Hieruit volgen geen bevindingen.

Sociale zaken (uitkeringen)

Vanaf 1 november 2021 worden de uitkeringen (waaronder de Participatiewet, IAOW, BBZ, Bijzondere bijstand, loonkostensubsidie, Tozo en IAOZ) verwerkt en geadministreerd in de (sub) administratie X-Works.

Middels detailcontroles hebben wij de uitkeringen en de bijbehorende baten getoetst op getrouwheid en rechtmatigheid.

Tevens hebben wij voor de genoemde uitkeringen de interne integrale aansluitingen getoetst tussen de (sub) administratie X-Works, de financiële administratie Coda en de jaarrekening. Uit deze aansluitingen komen financiële onzekerheden naar voren in de vorm van aansluitverschillen. De gemeente Kerkrade zal samen met de leverancier van X-Works onderzoeken waar de verschillen door worden veroorzaakt en zal eventueel een aanpassing in de inrichting van de administratie (laten) doorvoeren. Voor de geconstateerde aansluitverschillen verwijzen wij naar de onderstaande tabel. De geconstateerde onzekerheden vallen binnen de gestelde materialiteitsgrenzen, zodat deze geen invloed hebben op de strekking van de controle-verklaring. Daarnaast hebben wij in het primaire proces rondom uitkeringen verbeterpunten geconstateerd, waarvoor wij verwijzen naar het hoofdstuk ‘Interne beheersing’.

Constatering	Soort uitkering	Fout/ onzekerheid	Bedrag
Onverklaard aansluitverschil tussen Coda en X-Works ten aanzien van de bestedingen Participatiewet (meer lasten in de SiSa verantwoord)	Participatiewet (G2/01)	Onzekerheid	€ 54.000
Onverklaard aansluitverschil tussen Coda en X-Works ten aanzien van de baten van de Participatiewet (minder baten in de SiSa verantwoord)	Participatiewet (G2/02)	Onzekerheid	€ 105.000
Onverklaard aansluitverschil tussen Coda en X-Works ten aanzien van de baten kapitaalverstrekking (exclusief Rijk)	Kapitaal-verstrekking (G3/02)	Onzekerheid	€ 72. 000

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Overlopende posten, BBZ-debiteuren en de situatie Rusland en Oekraïne

Cyberaanval administratie sociaal domein

De softwareleverancier van de gemeente Kerkrade is getroffen door een cyberaanval. De aanval werd gedaan op 27 juli 2022 op het administratiesysteem van het sociaal domein. Het systeem is vervolgens onderzocht door een gespecialiseerd bureau voor cybersecurity. Wij hebben vernomen dat daarbij er geen aanwijzingen zijn gevonden die erop duiden dat er sprake is geweest van datadiefstal. Wij hebben het rapport van deze externe partij ontvangen en hebben vanuit onze rol als externe accountant de opvolging en inhoud hiervan beoordeeld met behulp van interne IT-specialisten. Daarbij is vastgesteld dat de gemeente en de leverancier van X-Works (Blinqt) het voorval hebben gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Tevens heeft de gemeente de gegijzelde data kunnen terughalen via back-ups. Op basis van onze werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat de juiste stappen zijn ondernomen en dat de informatiebeveiliging verder is verbeterd, om deze situaties in de toekomst zo veel mogelijk te voorkomen. De cyberaanval heeft geen directe impact gehad op onze controleaanpak.

Opvolging Tozo IB-signalen

De gemeente Kerkrade heeft integrale opvolging van de IB-signalen in het primaire proces ingericht. Hierbij is zichtbaar dat de IB-signalen zijn opgevolgd op basis van uitgezette acties of ingerichte werkprocessen. Er zijn geen vervolgacties nodig.

Actualiseren terugbetaling BBZ-debiteuren

Tijdens onze werkzaamheden hebben wij geconstateerd dat de terugbetalingsverplichting aan het Rijk ten aanzien van de BBZ-debiteuren te laag lijkt te zijn verantwoord voor een bedrag van € 220.000. Deze bevinding is niet gecorrigeerd in de jaarrekening 2022, omdat de gemeente Kerkrade dit verschil eerst zelfstandig wenst te onderzoeken voordat de boekingen in de administratie zullen worden gemaakt.

Statische toets voorziening debiteuren sociale zaken

De gemeente Kerkrade bepaalt de voorziening voor de debiteuren sociale zaken door middel van historische ervaringen (dynamische methode). Hierbij bepaalt de gemeente Kerkrade een percentage (in casu 24%) over het totaal aan openstaande vorderingen debiteuren sociale zaken dat wordt voorzien. Dit is toegestaan, echter dient de gemeente conform wet- en regelgeving deze methode te verifiëren middels een statische toets op de openstaande posities per einde boekjaar. Deze statische toets was bij aanvang van de controle niet met voldoende kwaliteit uitgevoerd voor het boekjaar 2022. De genoemde statische toets is alsnog uitgevoerd en dit heeft geresulteerd in een ongecorrigeerd controleverschil van € 537.000. In dit verband adviseren wij om deze statische toets tijdig en met voldoende diepgang uit te voeren voor het komende boekjaar. Met name voor wat betreft de onderbouwing voor de terugvorderingen die reeds langer dan 10 jaar open staan.

Budgetoverheveling en overlopende posten

De wettelijke grondslag van het financieel toezicht is neergelegd in de 'Gemeentewet', het 'Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten', en het 'Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader'. Gemeenten zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor hun financiële huishouding. Een structureel en reëel sluitende begroting is daarbij essentieel.

Indien dit niet het geval is, dient in de meerjaren-begroting aannemelijk te worden gemaakt dat dit evenwicht alsnog tot stand wordt gebracht. Met het toezicht wordt beoogd een gezonde financiële situatie bij gemeenten te bevorderen. Repressief toezicht is de regel, en preventief toezicht is uitzondering. Elke gemeente krijgt vóór 1 januari bericht over het toezichtregime voor het komende begrotingsjaar. De gemeente Kerkrade valt onder repressief toezicht.

In het belang van het imago kan de tendentie bestaan dat de gemeente richting de maatschappij een bepaald resultaat wil kunnen tonen (conform de door de raad goedgekeurde begroting). Als gevolg van politieke beslissingen en een veranderlijke regelgeving in de sector kan er derhalve sprake zijn van (prestatie)druk. Wanneer de gemeente een zeer positief resultaat behaalt, geeft dit in de maatschappij een tegenstrijdig beeld van de problematiek in de sector. Een te negatief resultaat drukt echter op de financiële positie van de gemeente Kerkrade.

Derhalve betreft dit een mogelijke prikkel voor het al dan niet toepassen van budgetoverheveling.

Naar aanleiding van dit risico hebben wij extra aandacht besteed aan de overlopende posten in de jaarrekening. Hierbij is namelijk het risico van budgetoverheveling en van het vormen van 'potjes' het grootst. Dit betreft zowel de overlopende activa als de overlopende passiva.

Middels uitgebreide detailcontroles hebben wij de overlopende activa en passiva gecontroleerd. Wij hebben geen indicaties gehad die erop duiden dat er sprake is geweest van het vormen van 'potjes' of van budgetoverheveling.

Situatie Rusland en Oekraïne

De Oekraïne-crisis heeft in 2022, en in 2023, belangrijke maatschappelijke en financiële gevolgen. Heel concreet en bekend is de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Ook is sprake van een hoge inflatie en zijn de energie-prijzen sterk gestegen als gevolg hiervan. Dit heeft invloed gehad op de gemeente zelf, maar ook op haar burgers.

Ondanks deze feiten heeft de crisis voor de gemeente Kerkrade geen gevolgen voor de continuïteit. De gemeente verricht bovendien geen activiteiten in/in samenwerking met Rusland en/of Oekraïne.

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Fraude, integriteit en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling van het risico op materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Tijdens onze controle geeft de gemeente Kerkrade ons jaarlijks inzicht in de inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving en het proces dat de gemeente Kerkrade hanteert bij het onderkennen van eventuele fraude- risico's.

Hierbij analyseren de directeuren en de afdelingshoofden jaarlijks de eerder vastgestelde frauderisico-analyse op significante wijzigingen en acuut aan te pakken frauderisico's in de onder hen ressorterende processen en functies. Wij merken op dat uw organisatie zich bewust is van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Kerkrade heeft een - in de basis - behoorlijke set van instrumenten om de frauderisico's zo veel als mogelijk te voorkomen. In algemene zin zijn de basisnormen voor integriteit geïmplementeerd. De resultaten overziend, kan worden gesteld dat het instrumentarium in alle redelijkheid op orde is.

De gemeente Kerkrade heeft geen specifieke verhoogde, significante frauderisico's geïdentificeerd. Wij hebben geen aanvullende frauderisico's geïdentificeerd en zijn het eens met de resultaten van de interne analyse van de gemeente Kerkrade. Volledigheidshalve vermelden wij dat wij geen signalen van (het vermoeden van) fraude hebben ontvangen gedurende onze controle. De frauderisicoanalyse is - onder geheimhouding - ter inzage beschikbaar voor de raad.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen ten behoeve van de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat er sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute, mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben professionele oordeels-vorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens doorspreken met uw organisatie. Wij hebben op basis van onze controle en naar aanleiding van deze besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Uw gemeente voert in het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels jaarlijks als onderdeel van de interne-controlewerkzaamheden dossiercontroles uit.

Wij constateren op basis van onze controlewerkzaam-heden over 2022 een rechtmatigheidsfout van € 105.000 (impact voorgaande jaren € 203.919) als gevolg van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Dit heeft betrekking op de uitgaven ten aanzien van één aanbestedingsdossier. De oorzaak van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels is gelegen in de wisselingen in personele bezetting op de betreffende gemeentelijke afdeling die de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden.

De gemeente heeft een passende vervolgactie uitgevoerd aangezien het contract met de betreffende partij is beëindigd per 31 december 2022. Tevens zit de gemeenten momenteel in de voorbereidingsfase voor een nieuwe Europese aanbesteding vanwege het cumulatieve opdrachtvolume. Als gevolg hiervan heeft betreffende onrechtmatigheid geen effect op 2023 en is de onrechtmatigheid inmiddels opgelost.

Ondanks de getroffen maatregelen kan achteraf blijken dat uw gemeente in de praktijk, als gevolg van de complexiteit van de materie en de regelgeving, in combinatie met de hoeveelheid bij dit proces betrokken personen, toch per abuis voor een verkeerde aanbestedingsprocedure heeft gekozen. Hierdoor blijft een uitvoerige repressieve controle van belang. Naar analogie van onze eerdere adviezen, benadrukken wij dan ook het belang van een jaarlijkse spendanalyse waarbij alle bestedingen die de Europese aanbestedingsgrens overschrijden nader worden gecontroleerd. Op deze wijze kan er tijdig actie worden ondernomen richting de toekomst.

De belangrijkste bevindingen naar aanleiding van onze controle

Overige bevindingen

Wij hebben (geringe) onzekerheden in de SiSa-bijlage geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij het aanleveren van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien de SiSa-documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2022. Hierbij controleren en evalueren wij de getrouwheid en de rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij constateren dat de Rijksoverheid eind 2022 en begin 2023 wederom veel nieuwe SiSa-regelingen in het leven heeft geroepen. Bij uw gemeente heeft dit geleid tot in totaal 22 SiSa-regelingen. De toename van het aantal SiSa-regelingen en de (ver)late communicatie hierover vanuit de Rijksoverheid hebben geleid tot een extra druk en tijdbesteding met betrekking tot zowel het opstel- als het controleproces van de jaarrekening. Desondanks is de controle van de SiSa-bijlage tijdig afgerond.

Wij benadrukken dat u zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een ‘0’ is ingevuld, zijn wij volledigheidshalve wel bij uw organisatie nagegaan of deze ‘0’ terecht is ingevuld. U hebt deze aanpak aan ons bevestigd.

Wij hebben onzekerheden in de SiSa-bijlage 2022 geconstateerd voor een bedrag van € 231.000, dat wij hebben opgenomen in bijlage 2.

Wet normering topinkomens

Tijdens de jaarrekeningcontrole hebben wij de naleving van de voorschriften met betrekking tot de Wet normering topinkomens (verder: de WNT) beoordeeld. De maximale bezoldiging voor topfunctionarissen van een gemeente bedraagt over boekjaar 2022 € 216.000. Voor de gemeente Kerkrade geldt dat de gemeente-secretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. Op grond hiervan concluderen wij dat de bezoldigingen van de gemeentesecretaris en de griffier voldoen aan de WNT.

In 2022 zijn er geen ontslagvergoedingen aan topfunctionarissen uitgekeerd die hun weerslag hebben op de WNT-verantwoording. De bezoldiging van deze topfunctionarissen is toereikend in de jaarrekening toegelicht. Daarnaast dienen gemeenten de salarissen openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief - mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan - ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm.

Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000. In 2022 hebben wij geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd. Zie voor de toelichting op de WNT pagina 203 en verder van de jaarrekening.

Interne beheersing

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen inzake de interne beheersing op basis van de controle van het boekjaar 2022

Geen significante tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

In de afgelopen jaren is er veel op de gemeente Kerkrade afgekomen en in de komende jaren zullen deze taken nog verder toenemen. Denk hierbij aan: de duurzaam-heidsopgaven, de opvang van vluchtelingen, de implementatie van de Omgevingswet, de gevolgen van de Wet open overheid, de rechtmatigheidverant-woording vanaf 2023, regionale samenwerkings-verbanden en outscourcing, de energietransitie, krapte op de arbeidsmarkt, digitalisering en toenemende cyberrisico's, vergrijzing, en steeds striktere verantwoordingseisen met betrekking tot onder andere het inzetten van specifieke uitkeringen, beveiliging ICT, en persoonsgegevens. Ook de complexiteit van de opgaven in de gemeente neemt toe en vraagt om een integrale – gemeentebrede – aanpak.

Dit heeft een enorme impact op de wijze waarop de ondersteunende activiteiten/processen, zoals financiën, informatiemanagement en applicatiebeheer, ICT en, personeelszaken – gelet op deze ontwikkelingen – nu en straks kunnen blijven bijdragen aan de realisatie van de doelen. Bedrijfsvoering is een kerntaak en een integraal onderdeel van het realiseren van de doelstellingen en activiteiten.

Vanaf eind 2021 geeft de gemeente Kerkrade concreet invulling aan het herijken van de visie op de bedrijfs-voering en formuleert zij acties om de bedrijfsvoering toekomstbestendig te maken en te houden. Hiervoor is binnen de gemeente Kerkrade een ontwikkelgroep bezig met het uitwerken van adviezen voor een plan van aanpak. Het belangrijkste aandachtspunt bij het realiseren van de vervolgstappen hierin is de uitvoeringskracht (capaciteit). Tijdens de interim-controle hebben wij opgemerkt dat deze uitvoerings-kracht een impuls nodig heeft.

De organisatie heeft de handen vol aan het realiseren van opgaven, doelen en activiteiten, en komt feitelijk nog te weinig toe aan het versterken en verbeteren van de aandachtspunten en risico's in de bedrijfsvoering. Gezien het belang van een toekomstig bestendige bedrijfsvoering, is de expliciete en voortdurende aandacht hiervoor op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau blijvend van groot belang.

Geen significante tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2022 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle van de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Wij hebben geen onvervangbare of significante tekortkomingen in de interne beheersing geconstateerd.

Wel hebben wij enkele verbeterpunten geconstateerd. De belangrijkste hiervan betreffen: het proces sociale zaken, de Wmo, subsidies (o.a. SiSa-verantwoording), en inkoop en aanbestedingen. Deze zaken zullen wij onderstaand nader toelichten.

Verbeterpunten in proces sociale zaken

Ten aanzien van sociale zaken zijn er naar aanleiding van de interne-controlewerkzaamheden verbeterpunten geïdentificeerd ten aanzien van de getrouwheid en de rechtmatigheid van de lasten.

Deze verbeterpunten hebben met name betrekking op de volgende zaken:

- Heronderzoeken worden niet (tijdig) door de betreffende consulenten uitgevoerd.
- Er is sprake van onvoldoende onderzoeksdocumentatie en dossiervorming waaruit o.a. blijkt dat de vermogens- en inkomenstoets (adequaat) is uitgevoerd en dat de voorschotten terecht zijn verstrekt. Hierdoor is er sprake van het risico dat uitkeringen onrechtmatig zijn verstrekt.
- Fraudesignalen worden niet (tijdig) onderzocht.
- Er is sprake van foutieve berekeningen van terug-vorderingen.

Bovengenoemde bevindingen zijn bij de uitvoering teruggelegd, zodat hieraan opvolging kan worden gegeven. In april/mei hebben er met de gemeente diverse overleggen plaatsgevonden over de ondernomen vervolgacties. Naar aanleiding hiervan heeft de gemeente de onzekerheden kunnen wegnemen middels het uitvoeren van aanvullende controlewerkzaamheden.

Verder merken wij op dat de gemeente geen gebruik maakt van een 4-ogenprincipe voor de controle op de afgegeven beschikkingen van de uitkeringen Participatiewet. Ons is te kennen gegeven dat dit een bewuste keuze is van de gemeente, op basis van een risico-inschatting. Deze afweging is gemaakt op basis van ervaringen uit het verleden met de afgifte van beschikkingen in het kader van de Participatiewet en de intensieve begeleiding van werknemers. Tevens zijn er onafhankelijke kwaliteitsmedewerkers die steekproefs-gewijs de uitkeringen controleren. Wij hebben vastgesteld dat deze controle over boekjaar 2022 volledig heeft plaatsgevonden. Wij kunnen de uitgangspunten van de gemeente volgen, maar adviseren u wel om de toegevoegde waarde van collegiale toetsing binnen het primaire proces kritisch te revalueren.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen inzake de interne beheersing op basis van de controle van het boekjaar 2022

Wij hebben vernomen dat dit punt expliciet onderdeel zal zijn van het ontwikkelen van een toekomstbestendige bedrijfsvoering. Wij blijven hierbij nauw contact onderhouden met de sleutelfunctionarissen in het betreffende proces.

Constateringen in het Wmo-proces

Wij merken op dat de gemeente bij de Wmo wordt geconfronteerd met achterstanden. Om deze achterstanden in te lopen, is er ten aanzien van HBH een verkorte procedure opgesteld, die inhoudt dat 15% van de besluiten op basis van deze verkorte procedure getoetst zouden moeten worden. Deze toetsing vindt plaats en het opvolgen van de eventuele bevindingen wordt direct opgepakt door de uitvoering.

Verbeterpunten proces subsidieverantwoordingen

Incidenteel komt het bij afrekeningen van subsidie-projecten voor dat er (achteraf) nog tekortkomingen in de aantoonbare naleving van alle gestelde subsidie-voorwaarden blijken. Dit is tevens geconstateerd tijdens onze controle van de subsidies in de SiSa-verantwoording over boekjaar 2022. Deze moeten dan worden hersteld. Dit vereist soms een welwillende medewerking van de subsidiegever. Soms leidt het ook tot een langere doorlooptijd en tot hogere kosten voor de subsidiecontrole. Wij adviseren u daarom om bij alle subsidieprojecten van de gemeente nog scherper vóóraf aandacht te hebben voor het aantoonbaar kunnen maken van de naleving van álle gestelde subsidie-voorwaarden. Dit kan effect hebben op de vereiste inrichting van het projectdossier en op de vorm en inhoud van de 'bewijslast' die bij de subsidieafrekening moet worden opgeleverd. Wij begrijpen dat dit inmiddels ook meer aandacht krijgt.

Verbeterpunten in inkoop en aanbesteden

Wij hebben de gemeente Kerkrade geadviseerd om een spendanalyse te implementeren, om zo de rechtmatig-heid van de aanbestedingen te waarborgen in het kader van de rechtmatigheidsverantwoording.

De gemeente heeft ons te kennen gegeven dat een externe partij de opdracht heeft gekregen om een inkoopanalyse voor de gemeente Kerkrade op te stellen. De meer frequent uitgevoerde spendanalyse zal in eigen beheer worden verricht.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op het gebied van de betrouwbaar-heid en de continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking aan u gerapporteerd zouden moeten worden.

Wij maken u erop attent dat de controle van de jaarrekening 2022 primair gericht is op het geven van een oordeel over de jaarrekening, en naar zijn aard niet bedoeld is om uitspraken te doen over de betrouwbaar-heid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Daarbij is het tevens van belang dat wij ten behoeve van de jaarrekeningcontrole vooralsnog slechts in beperkte mate gebruikmaken van de geautomati-seerde gegevensverwerking binnen de gemeente Kerkrade, omdat wij onze controlebevindingen overwegend baseren op de binnen uw organisatie aanwezige brondocumenten, zoals facturen, bankafschriften en overeenkomsten.

Cyberrisico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken we met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's, zoals cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, op de interne-beheersingsmaatregelen, en op de jaarrekeningcontrole.

Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw organisatie.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne-controlesysteem dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten, en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Tijdens gesprekken (o.a. met Parkstad IT) heeft het management aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's en zijn er voorbeelden gegeven van de manier waarop men deze beheerst, zoals het periodiek laten uitvoeren van zogenaamde 'penetratietesten' (een toets van een of meer computersystemen op kwetsbaarheden, waarbij deze kwetsbaarheden ook werkelijk gebruikt worden om in deze systemen in te breken). De cyberaanval op de administratie van het sociaal domein (zie pagina 18) heeft er tevens toe bijgedragen dat de informatiebeveiliging verder is verbeterd.

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij ontvangen bij de definitieve afronding van onze controle van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Kerkrade een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management, of beperking in de reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons tijdens het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van alle niet-gecorrigeerde controleverschillen groter dan de rapporteringstolerantie.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
- Ongecorrigeerd controleverschil ten aanzien van de terugbetalingsverplichting aan het Rijk ten aanzien van de BBZ-debiteuren (€ 220.000). Zie voor een toelichting pagina 18. - Ongecorrigeerd controleverschil ten aanzien van de voorziening debiteuren sociale zaken (€ 537.000). Zie voor een toelichting pagina 18. - Onrechtmatig aanbestedingsdossier (€ 105.000). Zie voor een toelichting pagina 19.	**€ 757.000**	**€ 757.000**
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	**€ 757.000**	**€ 757.000**
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	€ 0	€ 0
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.)	€ 105.000	€ 0
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	€ 0	€ 0
Overige rechtmatigheidsfouten	€ 0	€ 0
Totaal rechtmatigheidsfouten	**€ 862.000**	**€ 757.000**

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2021 en 2022, en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op 29 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij ontvangen bij het definitief afronden van onze controle van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Kerkrade een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening, waarin het college het bovenstaande bevestigt. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde, en daardoor niet-gecorrigeerde, afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college van burgemeester en wethouders heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van alle onzekerheden in de controle, groter dan de rapporteringstolerantie.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid	€ 0	€ 0
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid Betreft: - Onzekerheid inzake bezwaar eindafrekening subsidie centrumplan – onderdeel C-City (€ 400.000). Zie voor een toelichting pagina 15. - Onzekerheid inzake aansluitverschillen tussen subadministratie uitkeringenadministratie X-Works en financiële administratie (€ 231.000). Zie voor een toelichting pagina 17.	€ 631.000	€ 631.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	**€ 631.000**	**€ 631.000**
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.)	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	€ 0	€ 0
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	€ 0	€ 0
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 631.000**	**€ 631.000**

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2021 en 2022 en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op 29 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij ontvangen bij het definitief afronden van onze controle van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Kerkrade een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening waarin het college het bovenstaande bevestigt. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde, en daardoor niet-gecorrigeerde, afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college van burgemeester en wethouders heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren, om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Diverse vermeerderingen cq. verminderingen met betrekking tot de vooruitontvangen bijdragen van de EU, Rijk en overige overheid in de toelichting op de balans zijn niet juist weergegeven. Voorgenoemde heeft echter geen impact op de eindsaldi.	BBV	Op basis van kwantitatieve en kwalitatieve overwegingen niet materieel in het kader van de jaarrekeningcontrole 2022.

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2022, evenals over de fouten en onzekerheden betreffende de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of er, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
BZK C55	Aanpak energiearmoede	N.v.t.	€ 0	N.v.t
BZK C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen	N.v.t.	€ 0	N.v.t
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t
OCW D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen	N.v.t.	€ 0	N.v.t
IenW23 E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	N.v.t.	€ 0	N.v.t
IenW E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027 (SiSa tussen medeoverheden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t
IenW E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023	N.v.t.	€ 0	N.v.t
EZK F9	Regeling specifieke uitkering Extern Advies Warmtetransitie	N.v.t.	€ 0	N.v.t
SZW G2	Gebundelde uitkering o.g.v. art 69 Participatiewet_gemeentedeel 2022	Onzekerheid	€ 54.000 (lasten, G2/01) € 105.000 (baten, G2/02)	Zie toelichting op pagina 17
SZW G2	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet in jaar T_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BOB in jaar T_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Subtotaal			**€ 159.000**	

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Vervolg van de tabel met bevindingen controle SiSa-bijlage 2022:

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
SZW G3	BBZ vanaf 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T_gemeentedeel 2022	Onzekerheid	€ 72.000 (baten G3/02)	Zie toelichting op pagina 17
SZW G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen _gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen _gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 2_ gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 3_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 4_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 5_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire - gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud in jaar T_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire - gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekking in jaar T_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G10	Wet inburgering_ gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in jaar T_ gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in jaar T_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G13	Besteding/baten onderwijsroute_gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G13	Bestedingen/baten overige voorzieningen_ gemeentedeel 2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H8	Regeling Sportakkoord 2020–2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H16	Regeling specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden	N.v.t.	€ 0	N.v.t
VWS H25	Regeling Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden (ronde 3)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A18B	Bekostiging eerste opvang ontheemden Oekraïne door Veiligheidsregio's (SiSa tussen medeoverheden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
FIN B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Subtotaal			**€ 231.000**	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Kerkrade

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de 'Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)', en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Kerkrade in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of er sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheids-evaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd als er sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, college van burgemeester en wethouders of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Op basis van onze beoordeling is Claudia Honings het aankomende controlejaar langdurig betrokken in een senior rol. Dit betekent dat Claudia een 'afkoelings-periode' van twee jaar in acht zal nemen of dat er aanvullende kwaliteitsmaatregelen worden genomen om de bedreiging van een te grote mate van vertrouwdheid weg te nemen. Een van die maatregelen is het toevoegen van een onafhankelijke kwaliteitsreviewer aan het controleteam. Wij zullen dit bespreken voor aanvang van de controle over boekjaar 2023.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Kerkrade

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Kerkrade

Wij hebben een evaluatie gemaakt van de persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente, die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Tijdens deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam, heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of aan een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte organisatie”). DTTL (hierna ook te noemen “Deloitte Global”) haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichtingen of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteit is aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belasting- en juridische diensten, consulting, financial advisory, and risk advisory diensten aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op zijn meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 345.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.

© 2023. Neem voor informatie contact op met Deloitte Nederland.